

Boeken

De financiële sector en de banken in het bijzonder beleven thans roerige tijden. Het boek 'Voor Handel en Maatschappij' beschrijft de geschiedenis van een van de rechtsvoorgangers van de huidige ABN Amro en is oorspronkelijk verschenen als dissertatie in Utrecht. Het laat zien dat met de huidige bankencrisis de geschiedenis zich lijkt te herhalen. Dat geeft deze geschiedschrijving een onverwachte actualiteit. De Nederlandsche Handel-Maatschappij (NHM) werd opgericht in 1824 door koning Willem I. Hij nam eerder in 1814 ook het initiatief tot stichting van de Nederlandsche Bank te Amsterdam en in 1823 van de Generale Bank te Brussel. Door de bankencrisis kwam die uiteindelijk na 2008 in Franse handen toen ze opging in BNP Paribas Fortis. De NHM begon in 1824 als handelonderneming voor goederen uit Nederlands-Indië, maar ging rond 1880 de nadruk leggen op de financiering van deze handel. De geschiedenis van de NHM tot 1964 staat centraal in dit boek en laat zien dat ook het verleden financiële onrust en debacles bij banken kende. Maar er speelde zich nog veel meer opmerkelijks af in het bankenlandschap van Nederland, dat zich pas na 1860 begon te ontplooiën. In deze tijd kreeg ook het verschijnsel economische en financiële crisis meer betekenis. Voor de NHM waren vooral de crises van 1884, 1907, 1922 en 1934 van belang. Maar die van 1934 heeft de grootste invloed gehad want zij bracht de NHM in aanzienlijke problemen, die leidden tot grote verliezen, het gedwongen vertrek van haar president Van Aalst en een afstempeling van aandelen als oplossing. Erg diep gaat de auteur hier echter niet op in, zodat het boek weinig historisch licht werpt op de huidige problemen. De grote verliezer van toen was de aandeelhouder, in plaats van de belastingbetaler nu. Maar er waren evenals nu wel grote maatschappelijke kosten. Dit boek geeft een nauwgezet historisch verslag van de bankenactiviteit in Nederland en Overzee waar voor de NHM vele jaren haar centrale aandachtspunt lag. Deze geschiedenis is veelzijdig en kleurrijk. De aanvankelijke nadruk bij de NHM op de handelsactiviteiten in Nederlands-Indië maakt langzaam plaats voor een verschuiving naar het financiële bedrijf van de NHM. Wegens haar betrokkenheid bij de handel met Nederlands-Indië leek zij de voortzetting van de roemruchte VOC. Feitelijk is dat niet zo omdat de VOC al in de Napoleontische tijd werd geliquideerd. Rond 1880 gaat de NHM zich meer en meer begeven op bancaire terrein waardoor haar gevoeligheid voor financiële onrust en crises toeneemt. Ze trekt deposito's aan en verstrekt kredieten, doet aan financiering van industrie en scheepvaart met de daarbij horende infrastructuur, verzorgt emissies van aandelen en obligaties, en ook deelnemingen. Hierdoor verandert het risicoprofiel van de NHM dat zich min-

Auteur **Ton de Graaf**

Titel **Voor handel en maatschappij: geschiedenis van de Nederlandsche Handel-Maatschappij, 1824 – 1964.**

Uitgever **Boom**

MARTIN FASE

Emeritus hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam en voormalig onderdirecteur van De Nederlandsche Bank

der dan voorheen onderscheidt van dat van de handelsbanken. Ook de gevoeligheid voor conjunctuur en politiek neemt toe. Dat weerspiegelt zich in een met de omstandigheden wisselend beeld van kapitaalsrendement, dividendbeleid en ondernemingsbestuur. De auteur beschrijft een en ander bewonderenswaardig nauwgezet, met oog voor detail, kennis van archivalia en uitgebreide tabellen.

Eerbied voor feiten is niet alleen de kracht van deze geschiedschrijving maar tegelijkertijd haar zwakte, want hierdoor komt een analyse met gebruikmaking van de theoretische inzichten uit bijvoorbeeld het leerstuk van de financiële intermediatie niet uit de verf. Ik noem drie voorbeelden om deze tekortkoming toe te lichten. De schrijver stelt vast dat de NHM in de laatste decennia van haar bestaan aanzienlijk meer deposito's heeft aangetrokken dan haar concurrenten, en

hij vindt dit opmerkelijk. Dit is een wat kleurloze constatering. Het zou beter geweest zijn als hij in plaats daarvan had onderzocht of rentever verschillen niet een verklaring kunnen bieden. Een geheel ander punt is dat uit dit geschiedverhaal naar voren komt dat gedurende vele jaren in het bestuur van de onderneming verdeeldheid troef was. Tijdens de crisis van 1934 werd dat de bank noodlottig en bracht dat de onderneming aan de rand van de afgrond, met bijvoorbeeld afstempeling van aandelen en ontslag van directieleden als gevolg. Dit zijn weinig doorzichtige gebeurtenissen en de vraag rijst of hierin niet meer helderheid zou zijn gebracht met een beroep op de theoretische inzichten in de desbetreffende literatuur. Het is spijtig dat de auteur dit heeft nagelaten om deze gebeurtenissen bij de NHM te analyseren. Opvallend is verder dat hij in deze bankgeschiedenis voorbijgaat aan de rol van tegoeden als betaalmiddel naast bankbiljetten en munten. Dit punt is van belang omdat het de vitale rol van het bankwezen en dus van de NHM in het betaalverkeer van de samenleving laat zien. Het rechtvaardigt waarom men rechtsopvolgers van de NHM thans aanmerkt als systeembanken, waarbij het voorkomen van deconfitures in de financiële sector tot een taak van het monetaire beleid wordt gerekend vanwege het grote maatschappelijk belang. Deze kritische kanttekeningen nemen niet weg dat de onderhavige geschiedenis lezenswaardig is en wel voor ten minste twee doelgroepen. De ene groep bestaat uit bankiers die mogelijk lessen willen trekken uit een niet zo nabij verleden toen zorg voor vertrouwen in banken hoog in het vaandel stond. Daarnaast zijn er de geïnteresseerden in de financiële en bancaire geschiedenis van ons land. Deze geschiedenis laat zien dat economische crises met tussenpozen en wisselende intensiteit het bankwezen hebben beroerd en het vertrouwen deden wankelen. De bijzondere aard van de NHM en haar antwoorden op deze uitdagingen brengt dit verhalende boek voorbeeldig in kaart.